

Daróczi Ágnes
HOSSZÚ AZ ÚT ELŐTTEM

A könyv a CEU Romani Studies programjával
együttműködésben készült
Kóczé Angéla és Daróczi Ágnes 2022. június 26.
és 2023. február 10. között rögzített tizennyolc hosszú
beszélgetése alapján.

Szerkesztette
KÓCZÉ ANGÉLA

Lektorálta
NEMÉNYI MÁRIA

A kötethez tartozó további képek és dokumentumok
a <https://romanistudies.ceu.edu/Agnes%20Daroczi>
címen érhetők el.

© *Daróczi Ágnes, 2023*

EMLÉKKÉPEK

A szoba-konyhás, szalmatető s pici ház a cigánysor elején állt. Anyai nagyanyám lakott benne, meg mi is... apu-anyu és én, no meg a nagybátyám, akinek akkor még nem volt családja...

A szoba két sarkában két ágy, szalmazsákkal, a jobb oldalon az ágy folytatásaként egy karosláda, abban tartottuk a lisztet meg a málénak valót, mellette állt télen a sparhelt. A bal oldalon meg a kétszemű ablak alatt a mi ágyunk és annak folytatásaként egy stelázi, amiben alul elfértek az edények, asztallapján gyúrta anyám a tésztát, felül meg a polcokon csuprok, köcsögök...

Akkor még szekrény se volt, az éppen nem használt ruhák a sarokban kifeszített kötélre kerültek... A másik sarokba került, fel a falra, karácsonykor a fenyőfagally...

Ha a bácsikám is itthon volt, mámi a ládán aludt, én meg persze a szüleim között.

Késő ősz volt, sáros, hideg idő, talán még az eső is esett, amikor kopogtattak a két ágy közötti nagyobbik ablakon.

– Ki lehet az ilyenkor? – kérdezte anyám a korán esteledő délutánban, és kiment.

– Táncolni kell menjünk, együtttest csinálunk – jött be néhány perc múlva. Aztán apuval együtt szedelőzködni

kezdték, és az én sirásom ellenére felmentek a kultúrházba.

Az egész falu tudta persze, hogy anyámnál jobb énekes, dalos, táncos nincsen se közel, se távol. Pláne, ha Kígyó bátya is beszáll a tercelésbe. A korosztályos cigány fiatalok aztán együttessé kovácsolódtak, és versenyekre jártak. Így kezdődött a bedői cigány együttes. Legnagyobb sikerüket a debreceni Csokonai Színházban aratták, ahol elsők lettek, és világvevő rádiót nyert az együttes. De hol volt akkoriban villany a cigánytelepen! Még legalább egy évtizedig késlekedett a bevezetése! Így aztán a rádió a tanácsházára került, és lármafáról³ szólt. Az egész falunak!

Anyámat a primás kérlelte: – Kislányom, gyere el velünk, bejárjuk a nagyvilágot, olyan pénzt keresel, amiről álmodni se mersz! Tudod te, hogy egy dalos pacsirta lakik a torkodban? – Anyám tudta. Meg azt is, hogy férje, gyereke van, akiket nem hagy el... De az ajtót, amit ez a primás kinyitott – a többre vágyás, a hit, hogy képes, jobbat érdemel, hogy más is van a nagyvilágban az otthoni nyomor helyett –, azt örökre megjegyezte, és a maga kérlelhetetlen módján igyekezett elérni a családjának, vagy legalább a gyerekeinek megteremtését.

(Évtizedekkel később raktam össze a képet, hogy ez az alkalom nem lehetett más, csak a Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetsége által meghirdetett verseny, valamikor 1958-59-ben talán... A László Mária vezette szervezet egyik aktív tagja, motorja Toki Horváth

³ Hagyományosan tűz- és vészjelző pózna a falu közepén, tetején szükség esetén meggyújtható csutakkal; a 20. században hangszóró került rá.

Gyula, a híres primás volt, egyike a kezdeményezés első aláíróinak. Bizonyára ő volt a versenyeget kísérő zenekar vezetője is...)

*

Még nem járok iskolába, késő tavasz van. Ahogyan Osztójkán Béla írta: „amikor már üres a kamra, és csak sokára lesz megint tele...”

A cigánysor melletti kisgyep legelő volt, meg a mi játszóterünk. Itt fogócskáztunk, játszottunk kenyerest, kergettük a cserebogarakat... akkor éppen senki nem volt kinn.

De én láttam! Láttam, hogy egy autó ment el a köves úton, és elütött egy libát, ami ott maradt. Nekem se kellett több. Akkor már hetek óta nem láttunk húst, de még zsíros kenyeret se, jó, ha pulicka⁴ jutott, meg amit mámi hozott a faluból a kora reggeltől késő délutánig tartó napszám után...

Futás... felemeltem a libát. Dehogyan tudtam felemelni, nehéz volt az nekem, a négy-öt évesnek, de megfogtam a nyakát, és húztam, vonszoltam magammal. Csak a cigánysort a kisgyeptől elválasztó mély árok, az állította meg.

Torkom szakadtából kiabáltam: – Anyu, anyu!!!! – de nem hallotta. Csak Juliska, a harmadik szomszédból. – Várjál, segíték, áthozlak mindjárt! – Nem, nem adom oda a libát! – tiltakoztam –, az az enyém, én láttam meg, én hoztam el! – Hiába mondta, hogy neki nem kell. Végül anyám is előjött, csodálkozva csapta össze a két kezét: – Mit csináltál, honnan hoztad? Nem esett bajod?

⁴ Kukoricaliszt forró vízben főzve.

Csak akkor enyhült meg, amikor részletesen elmeséltem, hogy már régen elhajtott az az autó, ami persze olyan ritkán járt arrafelé, hogy napokig nem látunk hasonlót se...

*

Mire iskolába mentem, végre lett saját házunk: szobakonyhás, szalmatető, de saját! Anyám úgy rakosgatta félre forintoként a rávalót, dugdosta egyik és másik anyóstól is, mert mindig akadt volna jobb helye. Igen, igen. Fiatalon kerültek össze apuval, semmijük nem volt a szerelmükön kívül. Egyik vátráról⁵ a másikra költöztek, egyik anyóstól a másikhoz mentek. Akármennyit dolgoztak, akármennyit kerestek, az özvegyen maradt anyósok osztották be az ő keresetüket is. S a történethez hozzátartozik, hogy mind a két helyen volt nem túl igyekvő fiú, aki a lányok után szeretett koslatni, de azt nagyon, a kereset után járni meg nem ért rá, vagy elitta...

Dehát a fiúkat más mércével mérték az anyák... már akit, persze, mert apám egész életében érezte, hogy nagyanyám lemondott róla...

*

Apai nagyapámat három héttel az oroszok bejövetele előtt vitték el lapátos katonának, munkaszolgálatra, a falubeli román Bokics Imrével együtt. Négy apró gyereket hagyott otthon, a legnagyobb se volt még tizenhárom éves. Meg a terhes feleségét, Ilus mámit. Soha nem látta őket többé, nem ismerhette meg ötödik gye-

⁵ Román jövevényszó, jelentése tűz, itt: tűzhely.

rekét, a kicsi Sándort, akit alig három hónaposan elvitt a nyomor és a nélkülözés.

De elveszítette az a kis közösség még másik három férfi tagját is. Depó, a legidősebb fiú katonaként harcolt Budapest ostrománál, fejlődést kapott. Felesége, Máli néni egyedül maradt három apró gyerekkel. Juli néni két gyerekkel maradt magára. Lulu néni fia, Gyuszi pedig leventeként veszett oda.

Dédnagyanyámnak, a világszép Terkának hét gyereke született, öt fiú és két lány. Két fia, veje és unokája lett a világégés áldozata. Ilyen keserű sorsa volt az én dédnagyanyámnak.

Az özvegyen maradt asszonyok pedig nem mentek férjhez soha többé. Egyedül nevelték fel a gyerekeiket. Úgyhogy én egy matriarchális közösségbe érkeztem első unokaként. Volt ugyan még három felnőtt férfi, öreg Mohácsi, a Lulu néni ura, aztán Sándor bácsi és Mozog bácsi, de mind maguknak valók. A saját családjuk, a sok gyerekük fenntartása lekötötte minden energiájukat. Hogyan is tudtak volna annyi asszonynak dirigálni! Az asszonyok maguk szabtak határt, ők döntöttek el, mi helyes, mi nem, kihez ki való, hogy lesz jó. És persze nem ment perlekedés, civakodás, szájalás nélkül. De nem tartottak haragot. Rosszul is nézett volna ki, hiszen egy nagy család tagjai voltak mindannyian.

A kiadást a Nemzeti Kulturális Alap támogatta

Nemzeti
Kulturális
Alap

MAGVETŐ
KÖNYVKIADÓ ÉS KERESKEDELMI KFT.
www.magveto.hu
www.facebook.com/magveto
magveto.kiado@lira.hu
Felelős kiadó Dávid Anna

Készült a Szekszárdi Nyomda Kft.-ben, 2023-ban
Felelős vezető Vadász Katalin igazgató

Felelős szerkesztő Schmal Alexandra
Korrektor Hradeczky Moni
A kötetet Pintér József tervezte
Műszaki vezető Takács Klári
Kiadványszám 9219
Kner Antikva betűtípusból szedve
ISBN 978-963-14-4329-5
ISSN 0324-797X